

Zgodovinski, kulturni in družbeni vidiki vključevanja romskih otrok v slovenske vrtce

Historic, cultural and social aspects in the integration of the Romani children in preschool in Slovenia

Majda Hrženjak

Povzetek

V članku avtorica v osnovnih obrisih predstavlja zgodovinske, kulturne in družbene okoliščine, ki vplivajo na integracijo Romov v družbo, v kateri bivajo, s posebnim poudarkom na vključevanju romskih otrok v slovenski izobraževalni sistem. Avtorica posebej izpostavlja marginalizirani, neenakopravni in diskriminatorni odnos večinske družbe do Romov, ki ga vidi kot poglobitveni razlog romske izključenosti v Sloveniji. Ta izključenost se izraža tudi v težavah pri vključevanju romskih otrok v izobraževalni sistem, o čemer pa je v Sloveniji narejenih premalo empiričnih raziskav. Kot temeljno vodilo pri preseganju sedanjih težav pri vključevanju romskih otrok v slovenski izobraževalni sistem je v članku poudarjena dosledna antirasistična in multikulturalna vzgoja ter načelo

prilagajanja slovenskega vrtca in vzgojiteljice romskemu otroku z iskanjem skupnih imenovalcev med slovensko in romsko kulturo ter z uvajanjem elementov romske kulture v vrtčevsko delo. To bi lahko vodilo v sodelovanje in s tem razširjanje obzorij obeh kultur, v integracijo Romov v slovensko družbo, ne pa v njihovo prisilno asimilacijo, kateri je edina alternativa izključenost.

Ključne besede: Romi, vzgoja in izobraževanje, kultura, družba, multikulturalna vzgoja, diskriminatorni diskurz

Abstract

The author outlines the historic, cultural and social circumstances that affect the integration of Romani people into the society in which they live, with a special emphasis on the integration of the Romani children into the Slovenian education system. She looks at the discriminatory attitude of the majority towards the Romani people which she sees as the main reason for their exclusion from the Slovenian society. Because of their exclusion, the Romani children face difficulties in their integration in the school system; however, there has been very little research done in this area. In order to overcome the current difficulties, the school system must adhere to a strict anti racist and multicultural policy, whereas the preschool needs to make the necessary amendments to meet the needs of the Romani children by drawing parallels between the Slovenian and Romani culture and by introducing elements of the Romani culture into the Slovenian preschool. This may lead to cooperation and broadening of horizons for both cultures, which in turn would help integrating the Romani people into the Slovenian society rather than forcefully assimilating them or, as the only alternative, excluding them.

Key words: Romani people, education, preschool, culture, society, multicultural education, discriminatory discourse

Uvod

Pri nas kot tudi drugod po Evropi imajo romske skupnosti položaj kulturnih manjšin, ki bi jih država morala podpirati in varovati, saj bogatijo kulturno dediščino evropske skupnosti in njeno kulturno raznolikost. Da bi se romski otroci lahko vključili v slovenski izobraževalni sistem, kar je pogoj za integracijo Romov v slovensko družbo, je potrebno v slovenskih vrtcih, ki jih obiskujejo romski otroci, izpostaviti načela medkulturne in anti-rasistične vzgoje, ki brez oklevanja podpira manjšine in krepi njihovo kulturno identiteto in ki vsem otrokom odpira enake možnosti izobraževanja. Cilj medkulturne vzgoje naj ne bi bila asimilacija Romov, marveč obojestransko prepoznavanje romske kulture kot še ene kulture v slovenski družbi.

Zgodovino in kulturo Romov so vedno preučevali in pisali drugi, ne Romi sami. Zato Romi pogosto dajejo vtis, kot da so do svoje zgodovine in kulture ravnodušni, kot da ju sploh nimajo. Situacija je seveda drugačna v okoljih, kjer se Romi z uspešnim izobraževanjem uspejo integrirati v večinsko kulturo. Romi, ki dokončajo šolanje, običajno razmišljajo o svoji kulturni in zgodovinski identiteti, o tradiciji svojega ljudstva in o njegovem položaju v svetu. Raziskujejo in pišejo knjige o svojem ljudstvu, ustanavljajo različna društva, skratka, njihova kultura se začne dejavno izražati v družbi. To pa pomeni kulturno obogatitev družbe.

Romi v Sloveniji zaradi svojega ekonomsko, družbeno in politično marginalnega in depriviligiranega položaja, ki generira tudi neizobraženost, ne dajo dosti na lastno tradicijo in kulturo. Zato jih je treba vpeljevati v lastno tradicijo in kulturo v slovenskem vzgojnem in izobraževalnem sistemu. Ker je v Sloveniji pogost stereotip o Romih ta, da "sploh nimajo nobene tradicije in kulture", bi bilo nemara primerno to zanikati z nekaj sicer splošno znanimi dejstvi o romski zgodovini in kulturi. Hkrati pa je namen tega kratkega orisa romske zgodovine in kulture ter socialnega položaja Romov v Sloveniji približati izjemnost in težavnost položaja romskega ljudstva pri nas in po svetu, kar bistveno opredeljuje integracijo romskega brebivalstva v večinsko kulturo.

Zgodovina brezdomstva in preganjanja

Romi so že domala tisočletje, od kar so zapustili svojo matično pradomovino Pandžab v Indiji, brezdomci in večni popotniki. Na indijski izvor Romov sklepajo raziskovalci zlasti iz jezikovnih podobnosti romskega jezika z jezikoma Hindi in Panjabi ter iz antropoloških posebnosti, kot so barva kože in oblika telesa, ki sta značilni za severno Indijo. Selili in naseljevali so se po celem svetu. Migracije Romov iz Indije so potekale v več tokovih. Glavni tok se pojavi v času muslimanske invazije v severno Indijo v zgodnjem 8. stoletju. Nekaj dodatnih invazij med 10. in 13. stoletjem je ponovno povzročilo preseljevanje v Evropo. Na podlagi analize romskega jezika je Franc Miklošič predpostavil smeri selitve Romov. Po Miklošiču so Romi potovali prek Kabulistana, Irana in Armenije. Prek Frigije in Lakonije so prišli v bizantinsko cesarstvo. Nekatere skupine so se nastanile v arabskih državah, manjše skupine pa so potovale skozi Sirijo in prišle v Egipt in severno Afriko ter od tam prek Gibraltarske ožine na evropska tla. V jugovzhodno Evropo naj bi Romi prišli v zgodnjem 13. stoletju, v srednjo in vzhodno Evropo v štirinajstem stoletju ter v zahodno in severno Evropo v poznem 14. in zgodnjem 15. stoletju.

Srednjeveška Evropa je Rome sprva sprejela naklonjeno zaradi njihove skrivnostnosti. Ko pa se je zaradi njihovega nomadskega načina življenja, ki nikakor ni bil združljiv s sedentarnim evropskim načinom življenja, ta skrivnostnost razblinila, so jih imeli za osvajalce, vagabunde, prestopnike in brezbožnike. Njihov položaj se je še poslabšal s krepitvijo v Evropi široko razširjenega predsodka, da je temnejša polt znamenje manjvrednosti. Poleg tega so dobili tudi status sovražnikov Cerkve. Deloma zato, ker so jih identificirali s Turki, in deloma zato, ker so izvajali "nadnaravne" prakse, kot je na primer prerokovanje iz kart in dlani. Evropski predsodki do Romov so preraščali v očitno diskriminacijo, preganjanje, mučenje in ubijanje, še posebej po konsolidaciji nacionalnih držav, saj Romi, ki jih ni bilo mogoče povezati s specifično izvorno deželo, niso bili prepoznani kot etnična skupina.

Med drugo svetovno vojno so jih nacisti obravnavali enako kot Jude - poskušali so jih izbrisati z zemeljskega obličja. Vendar, drugače kot judovsko prebivalstvo, Romi sami niso imeli sredstev

(izobrazbe, knjig, publikacij, raziskovalcev, ustanov ipd.), da bi spregovorili o svoji usodi. Po drugi svetovni vojni je vojna na Balkanu povzročila naslednje veliko etnično "čiščenje" in eksodus Romov. V Bosni, kjer je v času federativne Jugoslavije živel med tristo in petsto tisoč Romov, so bili mnogi pobiti skupaj z muslimani, veliko jih je končalo v taboriščih ali pa so jih pregnali. Po podpisu mirovnega sporazuma pa so postali nezaželeni na celotnem ozemlju Bosne. Najnovejši genocid nad Romi se je zgodil v jugoslovanski pokrajini Kosovo, kjer jih je pred vojno živel nekaj deset tisoč, danes pa jih živi le še nekaj sto.

V Sloveniji so se prvi Romi naselili v 14. stoletju. Njihovo naseljevanje je potekalo predvsem v treh smereh: iz smeri Hrvaške so prišli današnji dolenski Romi, iz Madžarske so prišli današnji prekmurski Romi, iz nemških dežel pa so prišli gorenjski Romi. Romi imajo tako že več kot 500-letno tradicijo bivanja na slovenskih tleh. Poleg avtohtonih romskih skupin je v zadnjih desetletjih mogoče opaziti tudi močan pritek romskih imigrantov iz držav nekdanje Jugoslavije. V obdobju avstroogrskih vladarjev Marije Terezije in Jožefa II. se je proces asimilacije Romov zelo zaostрил. Prepovedano je bilo nomadsko življenje, preseljevanje iz kraja v kraj, opravljanje romskih tradicionalnih poklicev (zdravilstvo, zdravljenje konj in živine, trgovanje, zlasti prekuščevanje s konji, čaranje, prerokovanje, kovanje, glasbeništvo in zabavljaštvo), medsebojno poročanje in govorjenje v romskem jeziku. Zapovedana pa je bila prisilna oddaja otrok v tujo prevzgojo.

Romski kulturni sinkretizem

Romi so torej ljudstvo brez države, čigar zgodovina je zgodba nenehnega preganjanja. Od srednjega veka pa do danes so bili tarče rasne diskriminacije in genocida. Danes so razkropljeni po celem svetu, povezujeta pa jih njihov jezik in kultura, ki sta znamenji njihove izvornosti, samobitnosti in samopotrjevanja v sodobnem civiliziranem svetu.

Tako romski jezik kot romska kultura pa nista enotna pojma. Romski jezik in kulturo so izoblikovali večstoletni nomadski način življenja, izoliranost in kulturni vplivi družb, kjer so se zadrževali. Ena bistvenih značilnosti romske kulture je torej kulturni

sinkretizem – romska kultura prihaja v stik z različnimi kulturami, zato je izpostavljena različnim vplivom. Romi svoje običaje izražajo na različne načine, prilagojene vsakokratnemu kulturnemu okolju. Tudi romski jezik ima zaradi romske razseljenosti po svetu izjemno veliko zelo različnih dialektov. Ugotoviti je mogoče, da ne obstajata enoten romski jezik in enotna romska kultura, marveč obstajajo številni romski jeziki in raznolike romske kulture. Prvine romske kulture je zato treba raziskovati v vsakem okolju posebej.

Za romsko kulturo je značilno tudi to, da se prenaša po ustnem izročilu in nima pisnih spomenikov, kar vsekakor otežuje spoznavanje njihove kulture. Z opismenjevanjem in izobraževanjem Romov se to utegne spremeniti. Vsekakor pa Romi slovijo kot izvrstni pripovedovalci svojih zgodb, legend in pesmi.

Ne glede na kulturni sinkretizem pa romologi izpostavljajo nekatere temeljne značilnosti romske kulture. V prvi vrsti se omenja njihova privrženost družini. Za romske družine je značilno sobivanje vsaj treh generacij, kar je v zahodni civilizaciji že skoraj redkost. Družina je pravzaprav organizacijska os romske skupnosti in gospodarstva. Razširjena družina se naseljuje skupaj, potuje skupaj, pogosto člani sodelujejo pri poslu in enotno nastopajo v razmerju do drugih romskih skupin. V družini imajo starejši člani poseben položaj starešine. So najpomembnejši člani družine in rešujejo probleme in spore. To pa tudi pomeni, da imajo romske družine in skupnosti patriarhalno ureditev. Vsekakor bi bilo smotno v sodelovanje med vrtci in starši romskih otrok vključiti tudi morebitne starešine romskih skupnosti in jim predstaviti pomen čim zgodnejšega vključevanja romskih otrok v slovenske vrtece.

Romi nimajo svoje religije in po tem so edinstveni med svetovnimi ljudstvi. Nimajo svojega boga, svečeništva ali kulta. Nadnaravni svet je svet "dobre sile" in "slabe sile", ki sta si v nasprotju. Romi tako sprejemajo religijo skupnosti, v kateri se zadržujejo, ker se tako želijo izogniti religioznim preganjanjem in si pridobiti naklonjenost prebivalstva. V zahodnoevropskih državah častijo Kali Saro (črna Saro), v nekaterih balkanskih državah pa častijo paralelno žensko božanstvo Bibi, ki je menda istega izvora. Raziskovalci menijo, da to nakazuje, da so Romi v Indiji slavili Šivin kult in pripadali sekti *sakti*, za katero je značilno čaščenje ženskega božanstva. Romi so tako del indijske mitologije prenesli v krščanstvo.

Najpomembnejši in najštevilnejši običaji romskih skupnosti se vežejo na rojstvo, poroko in smrt. Nosečnice uživajo med Romi posebno pozornost in skrb cele skupnosti. Poroke se še danes pogosto sklepajo z nakupom neveste. Cena neveste je visoka, plačati pa jo mora, skupaj s stroški poroke, ženinov oče. Dekletova nedolžnost igra pomembno vlogo pri sklepanju zakona. Če nevesta ni nedolžna, jo ima mož pravico vrniti očetu.

Glasba in ples sta prvini romske kulture, ki sta kljub odporu do Romov očarali ves svet. Evropski srednji razred, še posebej pa aristokracija, sta se začela zanimati za romsko glasbo koncem 18. in v začetku 19. stoletja. Rome so vabili na svoje dvorce in ker so tam delovali in ustvarjali tudi številni klasični glasbeniki, je romska glasba posredno vplivala tudi nanje in se kazala v njihovem delu. Poznavalci pravijo, da so vplivi romske glasbe opazni zlasti v delih Beethovna, Schuberta, Brahmsa, Rahmaninova, Bartoka, še posebej pa v glasbi Liszta in Haydna.

Diskriminirani družbeni položaj Romov

Ocenjujejo, da v Evropi živi okoli deset do dvanajst milijonov Romov. Točno število je težko ugotoviti, deloma zaradi njihovega nomadskega načina življenja, deloma pa zato, ker se ob popisih prebivalstva ne opredeljujejo kot pripadniki romske skupnosti. V Evropi jih največ živi v vzhodnih državah (približno osem milijonov), izmed teh največ v Romuniji (približno tri milijone). Do danes so Romom priznale individualnost – status etnične manjšine - le redke evropske države (Finska, Avstrija, Madžarska, Makedonija).

Romi so bili vedno in povsod in so še danes odrinjeni na obrobje družbenega življenja. In to do te mere, da se nam danes zdi že kar normalno in samoumevno, da so Romi praviloma revni, nezaposleni, brez ustreznih bivališč in brez možnosti izobraževanja.

Pomemben kazalec družbenega položaja so bivalne razmere, v kakršnih živijo romske družine. Večinoma gre za getoizirana naselja, ki so na obrobju mest in ločena od večinskega prebivalstva. Naselja so komunalno slabo opremljena, podstandardna so tudi bivališča. Izobrazbena struktura med Romi je nizka, večinoma ne zaključijo niti osnovnega šolanja. Romi se zato otepajo z brezposelnostjo ali

pa zasedajo slabo plačana delovna mesta. In še bi lahko naštevali. Skleniti je mogoče, da so v Sloveniji pripadniki romskih skupnosti kljub večstoletni nastanjenosti v tej državi še vedno državljani brez družbene, ekonomske, politične in komunikacijske moči.

Opozoriti pa velja, da romska populacija v Sloveniji ni homogena. Romi se med seboj razlikujejo tako po pripravljenosti na integracijo v slovensko družbo kot tudi po že doseženi stopnji integracije. Ponekod že več generacij govori slovensko, njihovi člani so zaposleni, imajo urejena bivališča, izobražujejo otroke ipd., drugod pa je ravno nasprotno. Čeprav je naša pozornost usmerjena k slednjim, bi se ravno od že integriranih romskih družin lahko naučili marsikaj koristnega, kar bi prispevalo k uspešnejšemu delu z romskimi otroki v vrtcih in kasneje v šolah. Seveda pa je to tudi dokaz, da integracija je mogoča, če je na obeh straneh ustrezna pripravljenost zanj.

Ko pa govorimo o pripravljenosti Romov na vključevanje v slovensko družbo, se moramo ozreti tudi na našo pripravljenost, da jih sprejmemo. Na tem področju je praktično v vseh segmentih slovenske družbe, od medijev do javnih služb, mogoče zaznati diskriminatorni diskurz o Romih. Diskriminatorni diskurz pomeni, da se pri govorjenju o Romih s posebnimi tehnikami stereotipizacije in posploševanja osredotočamo na posamezne "negativne značilnosti" Romov, kakršne so kulturna različnost, neprilagojenost, deviantnost in ogrožanje večinskega prebivalstva. Najbolj izraziti stereotipi, ki vladajo med slovenskim prebivalstvom o Romih, izhajajo iz predpostavke, da so Romi povsem "drugačni od nas". Njihova drugačnost je tako samoumevna in dokončna, da je sploh ni potrebno posebej pojasnjevati. Romi so "že po naravi" drugačni od nas in tukaj ni pomoči. So akterji kriminalnih dejanj, ki pomenijo grožnjo našemu družbenemu redu. So agresivni in nevarni in (po svoji naravi) kradejo. So nedelavni, leni, živijo od socialne pomoči, se naglo množijo in zato ogrožajo naše ekonomske interese. Ogrožajo pa nas tudi kulturno, saj njihova mentaliteta, obnašanje in kultura niso v skladu z našimi normami.

Taka stereotipna podoba ima več pomanjkljivosti. Prvič, v njej Romi nikoli ne nastopajo kot konkretni posamezniki, pač pa se konkretne posameznike ocenjuje na podlagi lastnosti, ki jih Romom na splošno pripisuje večina. Drugič, podoba je poenostavljena v črno-beli delitvi sveta na: oni, zli Romi in mi, dobri Slovenci.

Tretjič, kot naravne in univerzalne so opredeljene lastnosti, ki so skonstruirane kulturno in nastopajo posamično.

Romski svet kot drugi in drugačen od našega sveta pa ni za naše okolje samo grožnja, pač pa nas s svojo drugačnostjo tudi zapeljuje. Iz tega spet sledi cela serija sicer pozitivno naravnanih, kljub temu pa romantiziranih in fantazmatskih stereotipnih predstav o Romih: o njihovi lepoti, divjosti, svobodi, popotovanjih, strasti... Rome, ki so za nas drugi in drugačni, ki so za nas uganka in skrivnost, upodabljamo po eni strani v podobi tistega, kar v naši lastni družbi pojmujeemo kot najslabše (kriminal, laži, lenoba, agresivnost ipd.), po drugi strani pa v podobi tistega, po čemer hrepenimo (svoboda, strast, lepota, popotovanja ipd.).

Še en trend je mogoče zaslediti v javnem diskurzu o Romih, in sicer problematiziranje Romov. O Romih se govori izključno samo kot o problemu, ki pesti Slovence: nastanitvene težave, kriminal, socialne težave, težave z integracijo. O Romih se nikoli ne govori drugače kakor o "romskem vprašanju" ali "romskem problemu".

Nenehna produkcija in reprodukcija stereotipnih podob in oznake problematičnosti pa imajo daljnosežne posledice: Romi postanejo manjvredni državljani, nad katerimi je verbalno, simbolno, nemara celo fizično nasilje skorajda upravičeno. V sodobnih družbah, ki se na načelni ravni opredeljujejo za strpnost do drugačnosti, pluralnost, multikulturalnost in demokratičnost, je fizično preganjanje in očitno diskriminatorno obnašanje nezaželeno in prepovedano. Diskriminatorni diskurz o Romih zato z različnimi pripovednimi manevri (posploševanje, sprejemljivost "dobrih" Romov, zanikanje nestrpnosti, strategija protinapada - "Mi nismo nestrpni, nestrpni so drugi", strategija grešnega kozla, predstavitev večinskega prebivalstva kot nevtralnega, nedolžnega ali celo kot žrtev, povezovanje Slovencev v skupnost ob hkratni izključitvi Romov ipd.) skriva nestrpnost večinskega prebivalstva do romske kulturne manjšine. Vsekakor pa stereotipiziranje Romov pomeni (pogosto povsem nezaveden) način nadaljevanja večstoletnega preganjanja Romov z drugimi, bolj subtilnimi, simbolnimi sredstvi.

Vzgojiteljice v vrtnicah z romskimi otroki naj bi bile pozorne na različne rasizme, ksenofobijo in predsodke. V svojem okolju, med otroki in pri sebi naj bi znale prepoznavati in relativizirati tiste podobe Romov in stališča o njih, ki imajo strukturo stereotipov.

Ko se soočamo z lastnimi predsodki o Romih, je mogoče razmišljati v naslednjih smereh: ne obstajajo nekakšni "Romi nasploh", ampak obstajajo konkretni posamezniki s svojimi življenjskimi zgodbami, aspiracijami, težavami, s svojimi vrlinami in slabostmi; tudi med Slovenci, ne samo med Romi, so posamezniki, ki so iz takšnih in drugačnih razlogov nagnjeni k družbeni deviantnosti, tako da to ni nikakršna "romska lastnost"; statistično številčnejše pojavljanje deviantnosti v romskih skupnostih glede na večinsko prebivalstvo ni posledica nekakšne "romske narave" ali "romske drugačnosti", pač pa je posledica večstoletnega preganjanja ter družbene, ekonomske, politične in kulturne marginalizacije, ki iz tega izhaja; Romi niso v Sloveniji nikakršni "prišleki", pač pa so državljani Slovenije, ki že več stoletij živijo na slovenskem ozemlju in jim pripadajo vse z ustavo določene pravice; in ne nazadnje, sobivanje različnih kultur Slovenijo bogati, ne pa ogroža in v tem pogledu smo lahko srečni, da romska kulturna manjšina prebiva tudi v Sloveniji.

Kako olajšati integracijo romskih otrok v slovenske vrtece?

Delo z romskimi otroki je vsekakor oblika vzgojnega dela, ki zahteva specifične strategije, saj gre za poskus integracije dveh kultur, ki nimata veliko skupnih lastnosti in ki se že stoletja trudita sobivati, vendar z bolj malo uspeha. Gre za poseben primer medkulturne vzgoje, ki zahteva sodelovanje obeh kultur, tako večinske kot romske, pri doseganju soglasja za oblikovanje minimalnega programa medkulturnega kurikuluma. Treba je namreč upoštevati pravico Romov do drugačnosti, do sporazumevanja v svojem jeziku, do ohranjanja romske identitete. Romskim otrokom je treba omogočiti, da razvijajo svoje sposobnosti na tistih področjih, za katera imajo zmožnosti. Vzgojo in izobraževanje je zato treba s pripravo drugačnih programov in fleksibilnih oblik vzgojno-izobraževalnega dela približati njihovem načinu življenja. Pravo vprašanje torej ni, kako Rome in njihove otroke prepričati, da bi se integrirali, primerno obnašali in bili taki, kot so drugi otroci, ampak je vprašanje naslednje: kaj je vrtec pripravljen spremeniti, da bi bil bolj zanimiv in privlačen tudi za romske otroke?

To pomeni, da je treba najti tiste kulturne prvine, ki so skupne

romski in slovenski kulturi in na njih graditi. Katere so skupne prvine romske in slovenske kulture, bodo - ob očitnem pomanjkanju slovenskega poznavanja romske kulture - morale odkrivati vzgojiteljice same v sodelovanju s straši in z opazovanjem otrok. Na splošno bi lahko priporočali: različne socialne igre, ki olajšujejo vključevanje romskih otrok med slovenske in jih učijo socialnih veščin; glasbeno-ritmično izražanje, ki temelji na njihovi kulturni tradiciji; gibanje na prostem; interesne dejavnosti, kot so drama, igranje vlog, risanje in podobne "univerzalne aktivnosti". V vrtcu, ki še ni tako kot šola kognitivno in storilnostno usmerjen, osredotočanje na tovrstne dejavnosti ne bi smelo biti problematično.

Še enkrat velja poudariti, da se človek ne rodi kulturnen, ampak se kulture šele nauči v družini, šoli, med vrstniki, z lastnim prizadevanjem ipd. Ob očitnem ekonomskem, družbenem in kulturnem pomanjkanju slovenski Romi ne gojijo posebnega odnosa in spoštovanja do svoje tradicije in kulture. Zato je v vzgojnih ustanovah treba romske otroke ne le integrirati v slovensko kulturo, pač pa jih naučiti tudi lastne, romske kulture. To pa je delo, ki od vzgojiteljic, ki delajo z romskimi otroki, terja dodatno izobraževanje iz romske kulture. V ta namen je zelo priporočljivo k sodelovanju z vrtcem pritegniti zunanje sodelavce iz vrst romskih skupnosti.

Poseben problem romskih otrok je učenje slovenskega jezika. Zato je smiselno spodbujati Rome, da dajo svoje otroke čimprej v vrtec, saj bo otrok tako imel manj težav z integracijo v skupino in lažje se bo naučil slovenskega jezika. Vsekakor pa je zaželeno, da tudi vzgojiteljica zna nekaj romskih besed in fraz, da lažje vzpostavi čustven stik z otrokom.

Vzgojiteljice naj bi bile posebej pozorne na to, kako so romskega otroka sprejeli drugi otroci v vrtcu, kajti za otroka, ki je po videzu drugačen kot večina, je lahko vstop v vrtec travmatičen. Na Madžarskem in Češkem, kjer je romska populacija številčnejša kot v Sloveniji, se vzgojiteljice, ki delajo z romskimi otroki, usposablja za konstruktivno razreševanje različnih konfliktnih situacij, ki bi lahko nastale na podlagi rasistične ali kakšne druge diskriminacije. Vzgojiteljica naj namesto, da poudarja razlike, otroke napelje k razmišljanju, zakaj je dobro, da nismo vsi ljudje enaki in da smo lahko srečni, ker imamo v svoji sredi otroke različnih ras, religij in kultur, saj nas to bogati.

Pri uvajanju romskih otrok v slovenske vzgojne in izobraževalne institucije je posebnega pomena sodelovanje s starši. Družinam je treba vzbuditi zaupanje do teh ustanov, razložiti jim je treba, da ni namen vključevanja njihovih otrok v vrtce ta, da jim otroke spremenimo in "ukrademo". Potrebno jim je predstaviti pomembnost vzgoje in izobraževanja v nadaljnjem življenju njihovih otrok, prednosti dvojezičnosti in bikulturalnosti ter pomen ohranjanja lastne kulturne identitete ob hkratnem vključevanju v večinsko kulturo.

Na Češkem uvajajo v vrtcih z romskimi otroki romskega asistenta. Romski asistenti ne le, da poznajo obe kulturi in lahko posredujejo med njima, ampak so lahko tudi pozitiven identifikacijski zgled romskim otrokom. Tudi starši romskih otrok radi sodelujejo z romskim asistentom, saj prinaša v vrtčevsko okolje romsko vzdušje in se z njim lahko pogovarjajo v svojem jeziku. Vsekakor je uvajanje romskih asistentov v vrtce z romskimi otroki praksa, ki bi jo bilo vredno posnemati.

V zaključku bi želeli poudariti, da se je treba pri delu z romskimi otroki izogibati vnaprejšnjim nizkim pričakovanjem glede otrokovih sposobnosti. Romski otroci so na vseh področjih sposobni razvijati se, napredovati in dosegati visoke cilje, prav tako kakor drugi otroci. Čeprav praksa kaže na to, da se romski otroci novih spretnosti in veščin učijo počasneje in težje kot drugi otroci, pa razlogov za to ne gre iskati v "posebni romski "naravi", v njihovih "genih", v njihovi "biološki drugačnosti" ali nemara v njihovih "prirojenih nezmožnostih". Romski otroci se težje učijo kot drugi otroci iz dveh razlogov, ki pa sta docela kulturne in družbene narave: najprej zato, ker so se prisiljeni vključevati v njim tujo kulturo, ki je drugačna od njihove in s katero pogosto ne morejo najti skupnega jezika; nadalje pa zato, ker prihajajo iz za učenje nespodbudnega okolja, ki jim pred vključitvijo v vrtec ne nudi ustreznih predznanj in ki jih tudi pri samem učenju ne spodbuja. Prav zato pa je z romskimi otroki treba še posebej vztrajno delati in jih spodbujati na vseh področjih, kjer se izkaže, da ne dosegajo ravni razvoja drugih otrok.

Članek je nastal kot strokovno mnenje v okviru sodelovanja avtorice v Delovni skupini za dopolnitev Kurikula za vrtce za romske otroke, ki je pri Zavodu RS za šolstvo delovala od leta 2000 do leta 2001.

Literatura

Auduc, J., L. (1998), *Training Teachers to Work in Schools Considered Difficult*, UNESCO, Paris: International Institute for Educational Planning.

Brizani-Traja, I. (2000). *Le ostanite, Romi gredo!* Celovec: Mohorjeva družba.

Erjavec, K., Hrvatin, B., S., Kelbl, B. (2000). *Mi o Romih. Diskriminatorski diskurz v medijih v Sloveniji*, Ljubljana: Open Society Institute – Slovenia.

Kurikulum za vrtce, (1999). Ministrstvo za šolstvo in šport, Urad Republike Slovenije za šolstvo, Ljubljana.

Petek, A., Raj, D., Dugar, V., Horvat, M. (1999). Učno-socializacijski vidik dela z romskimi učenci na začetku šolanja, Črenšovci: Osnovna šola Franceta Prešerna.

Tancer, M. (1994). *Vzgoja in izobraževanje Romov na Slovenskem*, Maribor: Obzorja.

Vincetič, M., (ur.), (1998). *Romski zbornik II*, Murska Sobota: Romsko društvo Romani Union.

Jiøincová, H., *Hope for the Future: Educating Romani Children*, <http://www.geocities.com/Paris/5121/hopeforthefuture.htm>, dne 6.11.2000.

O’Nions, H., *The Marginalisation of Gypsies*, <http://webjcli.ncl.ac.uk/articles3/onions3.html>, dne 21.2.2001.

The Romani Education Programme of the New School Foundation, <http://www.geocities.com/Paris/5121/roma-education.htm>, dne 6.11.2000.

Strokovni članek, prejet januarja 2002.